

LENDEROVÁ, M. (ed.) *Zvířata a jejich lidé*
Praha: Karolinum, 2023, 536 s.

Editorka recenzované knihy, Milena Lenderová, se zaměřila na dosud, v našich podmínkách v zásadě opomíjené téma postmoderní historiografické diskuse o tzv. „animal history“ nebo také „animal turn“. Animal history v obecné rovině studuje interakce mezi lidmi a zvířaty v různých historických obdobích a geografických kontextech, přičemž čerpá z metodologií různých vědeckých disciplín, včetně historie, biologie, ekologie, antropologie a etiky, aby poskytla komplexní pohled na vzájemné vztahy mezi lidmi a zvířaty. Základy oboru byly položeny v 70. a 80. letech 20. století v západní Evropě a Severní Americe, kde začali historici věnovat větší pozornost úlohám, které zvířata hrála v lidské společnosti. Někteří z prvních průkopníků oboru zahrnují historiky jako Keith Thomas, jehož kniha *Man and the Natural World: Changing Attitudes in England 1500–1800* (1983) měla významný dopad na způsob, jakým historici přemýšleli o vztahu mezi lidmi a zvířaty. Dalšími významnými autory jsou: Harriet Ritvo, která se zabývala viktoriánskými názory na zvířata, a Erica Fudge, která zkoumala kulturní význam zvířat v raně novověké Anglii. Zvířata coby objekt zkoumání se objevují v průběhu historie už v klasických kulturních dějinách, jako součást života venkovanů a měšťanů, popř. šlechty.

Kolektivní monografie Mileny Lenderové je první prací zaměřenou především na zvířata, studovaná nejen jako lidské nástroje a zdroj obživy či zábavy, ale také jako samostatné bytosti. Kniha se zrodila jako náhrada za stejnojmennou konferenci plánovanou na rok 2020, která se však z důvodu pandemie covid 19 nekonala. Kniha začíná úvodem editorky, ve kterém se jí snažila zasadit do kontextu světového společenskovědního proudu sledujícího animal studies. Jedním z hlavních principů takzvaného zvířecího obratu (animal turn) je premisa, že zvířata byla v lidských dějinách od pravěku až po 20. století, nedílnou součástí lidského života. Nové, jednadvacáté století, je stoletím, kdy zaznamenáváme již výrazný odklon od tohoto konceptu. S výjimkou domácích mazlíčků, sportovních koní a umělé vytvořeného prostředí zoologických zahrad, se řada zvířat vytratila do přírodních rezervací nebo málo obydlených a nehostinných oblastí naší zeměkoule. Zvířata se stala ve velké míře předmětem velkochovu, aby uspokojila potřeby civilizace. Milena Lenderová ve svém úvodu plasticky přibližuje četné oblasti lidského života, kde se člověk se zvířaty v průběhu dějin pravidelně setkával, ať už to bylo v zemědělství, při lovu, nebo při domestikaci řady zvířat.

Kolektivní monografie, obsahující 26 studií, je rozdělena na pět částí podle funkcí, které jednotlivá zvířata v dějinách hrála. První část monografie *Zvířecí inspirace: umění,*

heraldika, karikatura se zaměřuje na zvířata coby objekt výtvarného umění. Jednotlivé studie hovoří o středověkých náboženských podobenstvích, v nichž byla zvířecí říše nadána alegorickými významy. Čtenář zde najde jak bájného jednorozce, symbolizujícího neposkvrněné početí Panny Marie z pera J. Royta, tak obtížný, neodbytný hmyz, připodobňující každodenní vyrušování od meditačního života. Další studie se orientují na světské symbolické využití nejen v heraldice, ale i v jiných oblastech života jako např. v antiklerikálních karikaturách z přelomu 19. a 20. stol. (Jitka Jonová). Druhá skupina studií *Člověk a zvíře: od mýtu a imaginace k poznání* se věnuje zkoumání toho, jaký byl vztah k jednotlivým zvířatům v chápání lidí a jaké jim často přisuzovali vlastnosti. Je poukazováno na to, že nejen strach, úcta, ale i láska často formovaly lidský vztah k zvířecí říši. Zvířata byla předmětem mýtů, pohádek, písní a následně i krásné literatury. Jedním z často analyzovaných vztahů k zvířeti byl vztah mezi člověkem a vlkem (např. příspěvek *Vlk se ženit chce* od Lydie Petráňové). Jana Černá se zaměřuje na fantaskní výtvořiny lidské imaginace a vznik nejrůznějších bestiářů a jiných kuriozit, která ve společnosti vznikala. Sama editorka pojednává potom o jednom z prvních koňských lékařů, kterým byl Antonín Jan Jungmann. Třetí část monografie *Zvíře dar, společník, přítel* sleduje zvíře, které byl předmětem daru, společníkem či dokonce přítelem, přičemž se nejprve zastavíme na dvoře Rudolfa II., aby pak následně byly sledovány zvyklosti týkající se chovu i lovu zvěře v carském Rusku, např. v souvislosti s aristokracií a její oblíbenou v honech, coby příjemné kratochvíli. Průřezově se v této části objevují vedle koní i psi a kočky, ať již je chovali známí umělci (o kočkách bratří Čapků hovoří Marek Krejčí). Není bez zajímavosti, že zde najdeme i příspěvek věnovaný zpoplatnění chovu zvířat z pohledu finančního práva habsburské monarchie. Čtvrtá část *Zvířata k užítku* se orientuje zejména na hospodářská zvířata a jejich domácí popř. hospodářský chov. Pozornost je věnována i produktům jako je výroba potravin (např. z mléka, vlny apod.) stejně jako otázce vegetariánství, coby specifického vztahu mezi člověkem a zvířetem (Vendula Cilečková). Zároveň je věnována pozornost počátkům českého vegetariánského hnutí a jeho reflexi v literatuře a společnosti. Poslední část monografie *Zvířata zneužívaná* soustřeďuje příspěvky zaměřené na špatné nakládání se zvířaty v průběhu historie 20. stol. a jejich využití např. pro vojenské účely. Hana Pátková se ve svém příspěvku zaměřila na dálkový dostih o délce 575 km, který se konal mezi Vídní a Berlínem, respektive mezi Berlínem a Vídní v roce 1892 coby vojenské cvičení dvou spřátelených armád. Náhled na tento závod z hlediska nakládání s koňmi, kteří byli jedněmi z nejdůležitějších aktérů, se samozřejmě v průběhu doby měnil. Dnešní optika takového závodu je samozřejmě odlišná od doby, kdy se tento a jemu podobné závody konaly. Druhý příspěvek přibližuje soužití koní a lidí na bitevních polích první světové války. Dle obecných odhadů zde zahynulo až osm milionů koní. Nepochybně velkým přínosem takové publikace jsou i ilustrace, které jednotlivé články doprovázejí ať už v černobílé, nebo v barevné podobě.

Co lze říci závěrem? Kolektivní monografie více než splnila svůj cíl. Čtenář se seznamuje s poměrně širokou škálou velmi zajímavých informací z tohoto relativně nového oboru. Vedle toho získává i podnětné náměty k zamyšlení nad vývojem naší společnosti z nové a neotřelé perspektivy. Lze ji tedy čtenáři rozhodně doporučit.

Petra Skřejpková